

görüşler

Enerji Sorunu ve Kömür

İhun TOPALOÖLU

1. GİRİŞ

Kalkınmamızı sanayileşmeye bağlamı; bulunuyoruz. Sanayileşmek için ise en önemli koşullardan biri yeteri miktarda/ emniyetli ve uygun fiyatlarla enerji sağlayabilmektir. «Emin ve uygun fiyatla enerji» deyimini, «bol ve ucuz enerji» deyimine karşı kullanıyoruz. Çünkü uzun vadeli bir enerji plânı yapmadan, yurdumuzdaki olanakları bir tarafa iterek, yalnız bol ve ucuz olduğu ileri sürülecek, dış kaynaklara bağlı bir enerji politikasının, sanayi leşmemizi, kalkınmamızı ve hattâ bağımsızlığımızı tehlikeye düşüreceği kanısını taşıyoruz. Bütün dünyada petrol ürünlerinin enerji üretimindeki payının artması bizde de bu yönde teşvik edici tedbirler alınmasını gerektirmez. İzlener politikanın yanlışlığı üzerinde geçmişte bütçe müzakereleri «arasında İsrarla durmuştuk. Petrol üreten ülkelerle yabancı petrol tekelleri arasında çıkan anlaşmazlıklar, özellikle büyük miktarda petrol üretilen Ortadoğu ülkelerindeki politik gelişmeler, değil bizim gibi ekonomik olanakları dar ve sınırlı ülkeleri, her bakımdan gelişmiş ve güçlü ülkeleri dahi yeniden kendi kaynaklarına dönmeye zorlamaktadır.

Hâlen yurdumuzda failfnen önemli enerji kaynakları şunlardır: Su, Kömür ve Petrol.

2. PETROLDE YETİRSİZLİK

Petrol sorunu her bakımdan taşıdığı önem dolayısıyla ayrı yazı konusudur. Bununla birlikte 18 yıldır yürütülen ve bizim de yıllardır karşısında olduğumuz petrol politikası beklenen sonucu vermemiştir. Yeterli petrol sahaları bulunmamıştır. Üretim gittikçe azalmaktadır. Buna karşılık aralan bazı petrol fi/atları bizim gibi fakir ülkeler için altından kalkılması güç koşullar yaratmaktadır. Su kaynakları itibariyle daha büyük olanaklara sahip bulunuyoruz. Zengin ülkeler arasında yer alıyoruz. Hidrolik enerji potansiyelimizin yılda 69,5 milyar KWH olduğu hesaplanmaktadır. Ancak bu kaynakların değerlendirilmesi büyük yatırımlara ve uzun sürelere ihtiyaç göstermektedir. Etüdlerin ciddi yapılmadığı politik etkilerin ve idari hataların yapıldığı hallerde ise bu süre daha da uzamaktadır.

Örneğin Keban Barajı'nın dört yıl gecikmesi milli gelirimiz için büyük kayıplara sebep olmuş, ortaya çıkan enerji darlığını gidermek için bir takım yeni ve füzuli yatırımlara sebep olmuştur.

Yurdumuzun kömür kaynakları belki dünyadaki bazı ülkelerin bu tür zenginliklerine nazaran az olduğu söylenebilir. Örneğin ABD'nin Wyoming eyaletindeki linyit rezervinin 21 milyar ton olduğunu bir gezi sırasında öğrenmiştik. Bizde ise görünür, muhtemel ve mümkün linyit rezervlerinin miktarı 6 milyar tona vardığı ileri sürülmektedir. Elbistan linyitlerinin miktarı 3 milyar ton olarak hesaplanmaktadır. Kalitesi düşük olan bu kömürlerden Türkiye Elektrik Kurumu 1200MW'lık (Ambarlı Santralının iki misli) bir termik santrali kurma çabası içindedir. Geriye kalan kömür rezervlerinin devlet elinde bulunanları hakkında daha kesin bilgiye sahip bulunuyoruz. Taşkömürü rezervi 200 milyon tonu (1) görünür olmak üzere 1,3 milyar tonu bulabileceği tahmin edilmektedir. Linyit rezervleri ise 370 milyon tonu görünür olmak üzere 550 milyon ton olarak hesaplanmaktadır. Özel teşebbüsün elindeki linyit miktarlarına gelince 1 milyar tonu aştığı kabul edilmektedir. Bu maden yataklarının ciddi olarak incelenmemiş olması, madencilerimizin genellikle rezervleri küçük göstermekte yarar bulmaları, bunların daha zengin olacağı karni, uyandırmaktadır. Bunun dışında mostra göstermemekle beraber jeolojik açıdan kömür* bulunabilecek bölgelerin aranması da yeni kömür yataklarının keşfini sağlayabilir.

Yurdumuzda enerji üretim ve tüketimi ise 12 Mart 1971 muhtırasından sonra Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığında uzun vadeli bir enerji ve yakıt plânlamasına hazırlık olmak üzere yapılan bir ön çalışmanın verdiği sonuçlara göre şöyledir:

Elektrik enerjisi üretimi 1961-65 yılları arasında % 12, 1965-1970 yılları arasında ise % 11,7 bir artış hızı göstererek 2,8 milyar KVVH'tan 8,6 milyar KVVH'a yükselmiştir. Elektrik üretiminin 1975 yılında 17 milyar KVVH, 1980 yılında ise 30 milyar KVVH'a ulaşacağı beklenmektedir. Bu suretle 1970 yılında kişi başına düşen 242 KWH'lık miktar, 1980 yılında 650 KVVH'a varmış olacaktır. Bütün bu gelişmelere rağmen bir yönden de uygarlık göstergesi olarak kabul edilen elektrik üretim ve tüketiminin neresinde olduğumuzu anlamak için yakın komşularımızdaki insan başına düşen miktarları da öğrenmekte yarar vardır. Yunanistanda kişi başına düşen tüketim daha 1965 yılında 513 KWH'a ulaşmıştır. Yugoslavya'nın aynı tarihte fert başına düşen tüketimi 783, Romanyanın ise: 887 KVVH'dır. Elektrik üretiminde hidroelektrik enerjisi dışında kullanılan yakıt miktarı 1970 yılında petrol eşdeğeri olarak 1,5 mil/on ton olmuştur. Bu miktar 1980 yılında 4,5

(1) Dünya Enerji Konferansı Milli Komitesi Yayınlarından «Türkiye Genel Enerji Envanteri 1970».

görüşler

milyon tonu bulacaktır. Elektrik dışı tüm enerji tüketimi de gittikçe artmış, 1970 yılında petrol eşdeğeri olarak 11,2 milyon tonu bulmuştur. Bu tür enerji tüketiminin gelecek yıllarda daha da artacağı ve 1980 yılında petrol cinsinden 32,6 milyona varacağı hesaplanmaktadır. O tarihte elektrik enerjisi üretmek için gerekli enerji miktarı ile beraber yakıt ihtiyacı petrol eşdeğeri olarak 37 milyon ton olacaktır. Enerji ve yakıt ihtiyacımızın karşılanmasında Tezek, odun gibi yakıtların bütün gelişmelere rağmen % 30 gibi önemli bir yeri vardır. Tezeğin yakıt olarak kullanılmasını önlemek ve ormanların korunmasını sağlamak için köylü vatandaşlarımızın diğer yakıtları tüketebilmesi için satın alma güçlerinin artmasını beklemek çıkar yol değildir. Sosyal Devletin köylü vatandaşlarımıza bu alarda elini uzatması başlıca görevlerinden sayılmalıdır.

3. KÖMÜRE YÖNELMELİ.

Yurdumuzda 1971 yılında üretilen kömür şöyledir : Taşkömürü olarak 7,8 milyon ton üretilmektedir. Satılabilir miktarı 4,6 milyon tondur. Devlet sektöründe üretilen linyit ise 7,2 milyon tonu bulmuş olup satılabilir kısmı 4,2 milyon ton kadardır. Özel teşebbüsün ürettiği miktar ise elindeki geniş rezervlere rağmen 2 milyon ton civarında seyretmektedir. Yıkılmadan taşı taşı ile satılmaktadır.

Geleceğe ait yapılan hesaplara göre, 1980 yılında üretilen taşkömürü tuvenan olarak 9-9,5 milyon tona, linyit üretimi ise, Elbistan ra-hasandan üretilen 20 milyon dahil, 33,5 milyon tona ulaşacağı beklenmektedir. Geçen yıl 8,5 milyon ton olan ham petrol tüketimi ise 1980 döneminde 20 milyon tona varacaktır. Bugünkü üretim seviyesinin 3,4 milyon tonun o tarihtede korunacağı kabul edilecek olursa cari rayiçler üzerinden 300 milyon dolar bir döviz ödemesine ihtiyaç olacaktır. Bütün bu üretim ve tüketim değerlerini petrol eşdeğeri üzerinden karşılaştıracak olursak, 1980 yılında 8 milyon ton petrol cinsinden enerji açığı ortaya çıkar.

Bunun da ham petrol ile giderilmesi istenirse yalnız ham petrol için 140 milyon dolar/daha ödemek lâzım gelir. Bu suretle, ham petrol için gerekli döviz ihtiyacı, o tarihte ihracattan sağlanabilecek dövizin yaklaşık olarak yarısıdır. Dış ülkelerden sağlanan enerjinin büyük dövize ihtiyaç göstermesi ve emniyet bakımından doğurduğu sakıncalar su enerjisinin üretiminin de uzun vadeli büyük yatırımlar gerektirmesi, bizi ister istemez kömür kaynaklarımıza dönmeye ve bunları süratle değerlendirmeye zorlamaktadır. Bu yapılmaz kısa süre içinde yeni petrol ve gaz sahaları bulunmazsa sınırlı gelişmemiz bir çıkmaza girecektir. Bunun çözüm yolu enerji üretiminde 8 milyon tonluk petrol eşdeğeri içindeki açığı kapamak için kömüre ağırlık vermektir. Bu ise linyit kömürü cinsine göre munzam 30-40 milyon ton üretim demektir. Bugünkü değerlerle bir ton kömür üretebilmek için ortalama 300 liralık bir yatırıma ihtiyaç vardır. Böylesine bir üretimi sağlayabilmek için 9-12 milyar liralık bir yatırım ihtiyacı doğar. Sorunun çözümü Devletin konuyu ele alması ile mümkündür. Onlarca milyar liraya varan bir yatırımı özel teşebbüs yapamaz. Devletin elindeki rezervlerde böylesine bir üretim yapılmasına olanak sağlayacak miktarlarda değildir. Tek çıkar yol olarak geriye maden kömürlerimizin devlet eliyle işletilmesi kalıyor. Maden Kanununa göre verilen hak Devlet İşletmeciliğine yarayan ocaklar, Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumuna verilmeli, Devlet İşletmeciliğine yarayan ocaklar TKİ eliyle, küçük rezervler ise aynı müessesenin hazırlayacağı projelere göre özel kişilerce ihale yolu ile işletilmelidir. Ama bütün bunların gerçekleşmesi için ise yıllarca savunduğumuz teknik personel sorununun olumlu bir şekilde çözülmesi şarttır. Esasen bu konu çözülmediği takdirde kalkınmamız bir haya! olarak kalacaktır.

(28 Eylül, Cumhuriyet)

geçen ay

• ÇAYDAMAR VE KOZLU'DA GRIZU FACİASI, 23 İŞÇİ ÖLDÜ

Ereğli Kömür İşletmelerinin Kozlu ve Çaydamar ocaklarında meydana gelen iki T ayrı «grizu» patlaması 23 işçinin ölümüne, yüzden fazla işçinin yaralanmasına sebep olmuştur.

- .Kozlu'daki İncirharmanı maden ocağında saat 12.30'da meydana gelen-«grizu» patlaması 23 işçinin ölümüne ve 40'ı ağır olmak üzere 100'den fazla işçinin yaralanmasına sebep olmuştur. Bu ocağa ard arda meydana gelen iki patlamadan sonra göçük yerine ulaşmak kolay olmamıştır. Devam eden kurtarma çalışmalarından sonuç almak bir hayli zor olmakta bu yüzden toprak altında kalanların kesin sayısı da tesbit edilememektedir.

Olay yerine giden Zonguldak Valisi yapılan çalışmalara nezaret ederken Çaydamar'da bir infilak ve çökmenin olduğu haberi gelmiştir. Vali Nihat Bor, ilgililere gerekli direktifi verdikten sonra Çaydamar'a gitmiştir.

- Çaydamar'daki «grizu» patlaması saat 13.30'da meydana gelmiştir. Deniz seviyesinden 200 metre aşağıda bulunan ocaktan 10 işçinin cesedi çıkarılmış 18 kişi de yaralı olarak kurtarılabilmektedir.

ÖLENLER

Şevki Dağdeler (Çaydamar ocak şefi), Hasan Kılıç, Tahir Kırımı, Salih Ustabaş, Halim Siyah, Aslan Çolban, Aslan Mutlu, Hasan Köroğlu ve Dursun Yağbakan'dır.

- öte yandan EKİ Emniyet Başmühendisi Nevzat Kamer Çaydamar ocağının tamamen temizlendiğini, içerdeki ölü ve yaralıların da çıkarıldığını bildirmiştir. Kozlu maden ocağındaki tahliye çalışmalarına ise devam olunmaktadır. Ocağın şefi ve puantörü de ağır yaralıları arasında olduğu için, ocakta başka işçilerin bulunup bulunmadığı bilinmemektedir. 15 işçinin daha kayıp olduğu sanılmakla beraber, bunların vardiyada olduğu kesin olarak teabit edilememiştir.

Şu ana kadar ocaklardan çıkarılarak tedavi altına alınan yaralıları şunlardır : . . .

Çaydamar : Necdet Kuşakçılar, Ahmet Yılmaz, Mehmet Eker, Celal Aslan, Hasan Hamarat, Kemal Ustabaş, Ramazan İnal, Celal Gamdoğlu, Hüseyin Tasmacı, Hüseyin Eser, Celal Yan, Halil Yıldız, Necati Günbelli, Adem Tanrıku, Hüseyin Eroğlu, Tevfik Elibaşı, Satılmış Eker, Ekrem Kapılar, Mehmet Karabakır, Şevket Dardağ, Selahattin Eroğlu, Mehmet Altaş, Yakup Miyanyedi, Mehmet Erdi, Hüseyin Zorlu, Fahrettin Aydemir, Niyazi Başkaya, İlyas Kuyumcu.

- Kozlu : Mehmet Birinci, Binali Akyol, Nazım Yıldızbaş, Yusuf İzzet Altınbaş, Rıza İnce, Hasan Kardeş, Mustafa İncebacak, Hasan Ekin, İsmail Duman, Ahmet Yolcu, Mustafa Kılıç, Halil Küçük, Dursun Yağabatan, Rasim Gümüşbaş, Nurullah Cetinkaya, Kazım Örenli, Cevdet Yılmaz, Satılmış Tatar, Hasan Efe, Satılmış Çekancı, Yaşar Çetin, Recep Özdemir, Kadir Efe, Cemal Çanakçı, Ali Aydemir, Kazım Yayla, Ahmet Seviş, Hayruhan Karabulut, Muhsin Baş, Muharrem Birkan, Yaşar İçen, İsmail Ayan, Hasan Yılmaz, Mehmet Türküm, İsmail Çelebi, İsmail Çetinkaya, Asım Emiroğlu, Sahabettin